

AVRUPA BİRLİĞİ ORDUSU PROJESİ VE KARŞILAŞILAN SORUNLAR

Dr. Öğr. Üyesi Hakkı Göker ÖNEN, İstanbul Gelişim Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü

Aralık 2018’de, Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron’un, AB güvenliğinin muhafazası için ortak bir Avrupa ordusu kurulması konusunda fikir beyan etmesi, AB’nin kuruluş tarihinden beri var olan ve bir türlü çözüme kavuşmamış bir konuyu tekrar gündeme taşıdı. Zira Avrupa Birliği’nin temel kuruluş hedeflerinden bir tanesi, Avrupa güvenliğini iç ve dış tehditlere karşı koruyacak ortak bir savunma politikasının oluşturulmasıdır. Bu hedef ise ortak bir AB ordusu yaratılması fikrini hep gündemde tutmuştur. Çünkü güçlü bir uluslararası aktör olmak isteyen birlik, ekonomik ve sosyal anlamda ne kadar başarılı olursa olsun, siyasi bir caydırıcılık elde edemediği sürece, büyük devletlere karşı etkili bir muhalefet gösterememekte ve güvenliğini koruyabilmek için, ABD ve NATO şemsiyesi altında hareket etmek zorunda kalmaktadır. Bu bağlamda, Macron’un konuyu tekrar gündeme taşıması ve gösterilen reaksiyonlar, AB’nin, neden kurulduğu günden bu yana, savunma konusunda ortaya koyduğu hedeflerin gerisinde kalmakta olduğunu anlamak adına önemli ipuçları sunmaktadır.

Macron’un ortaya attığı ve Almanya, İtalya ve İspanya tarafından sıcak bakılan görüşe göre, Avrupa Birliği, Rusya ve Çin’in yanı sıra, gerektiğinde ABD’ye karşı dahi kendisini koruyacak ortak bir savunma gücüne ihtiyaç duymaktadır. Burada ABD’nin özel olarak vurgulanması, yukarıda da belirtildiği gibi, sürekli olarak NATO şemsiyesi altında hareket ettiği için, bağımsız bir savunma politikası oluşturamamış olan birliğin, bu yöndeki eksikliğini gidermeye yöneliktir. Fakat Hollanda ve Danimarka’nın başını çektiği muhalif grup, konuyu gerçekçi bulmamış ve ciddi bir biçimde eleştirmiştir. ABD’nin, AB’nin tarihi ve zaruri müttefiki olduğunu savunan bu grup, ABD’ye karşı oluşturulacak bir oluşumun, AB güvenliğini desteklemek bir tarafa dursun; ciddi bir biçimde tehdit edeceğini vurgulamıştır. İşte bu iki farklı yaklaşım, aslında, AB’nin kuruluşundan itibaren bu konu her gündeme geldiğinde ortaya çıkmaktadır. Her ne kadar, küresel bir aktör olmak için, ciddi bir askeri kuvvetin varlığı zorunlu ise de, Rusya gibi bir büyük güce komşu olan bir kıtanın, bir başka büyük güce dayanmaksızın, kendi imkânlarıyla bunu yaratması reel politikanın kurallarıyla örtüşmemektedir. Bu bağlamda, olayın kurumsal boyuttaki gelişimine kısaca bir göz atmak, konuyla ilgili olarak ne gibi projelerin ortaya atıldığını; fakat hangi olumsuzlukların neticesi olarak bir türlü beklenen hedefe varılamadığını anlamak adına yararlı olabilir.

Aslında, 1992 Maastricht Antlaşması ile belirlenen yeni üç sütunlu kurumsal yapıda, Avrupa Birliği müktesebatını oluşturan üç sütunun bir tanesi, Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası (OGSP) olarak düzenlenmiştir. Ne var ki, söz konusu sütun, üye devletleri, savunma ile ilgili alınacak olan kararlara mutlaka uymak zorunda bırakacak bir düzenleme getirmemiş ve üyelere bu konuda özerklik

tanımıştır. Bunun nedeni, üye devletlerin, ekonomik ve kültürel entegrasyona daha olumlu yaklaşımları; fakat söz konusu kendi ulusal güvenlikleri olduğunda, başka devletleri işin içine katmak istememeleridir. Diğer taraftan, takip eden süreç içerisinde, konu, AB gündemindeki yerini muhafaza etmiş ve zaman zaman bu doğrultuda çeşitli girişimlerde bulunulmuştur. Hatta bu konulardaki girişimleri Maastricht'ten çok daha önceye, Batı Avrupa Birliği'nin (BAB) kuruluşuna kadar götürmek mümkündür. Temeli 1948 Brüksel Antlaşması'nda atılan BAB, İngiltere, Fransa, Belçika, Lüksemburg ve Hollanda arasında imzalanan hükümetler üstü (inter-governmental) bir savunma teşkilatıdır. Daha ziyade, NATO'nun Avrupa şubesi olarak işlev gören bu birlik, bütün hamlelere rağmen bağımsız bir Avrupa savunma teşkilatı haline getirilememiş ve 2011'de lağvedilerek Avrupa Birliği bünyesi içerisinde eritilmiştir. Bunun nedeni, 2009 Lizbon Antlaşması'nın, ortak savunma politikasını ve bu bağlamda oluşturulacak bir Avrupa ordusunu en önemli hedefler arasında saymış olmasıdır. Zira BAB gibi ayrı oluşumlar, Avrupa ordusu hedefinin önünde birliği bozucu bir engel teşkil etmektedir.

Özellikle, Vladimir Putin yönetiminde, Rusya Federasyonu'nun tekrar hegemonik bir güce dönüşmesi ve kendisiyle arasında tarihsel bağlar bulunan ülkelerin iç işlerine müdahale etmeye başlaması, AB ordusu konusunun daha da ciddiyet kazanmasına yol açmıştır. AB'nin Rusya'ya olan artan enerji bağımlılığı, Rusya'nın 2008'de Osetya lehine Gürcistan'a müdahale etmesi ve ardından 2016'da Kırım'ı ve Doğu Ukrayna'yı (Donbass) ilhak etmesi gibi gelişmeler, Avrupa Birliği'nin konuyla ilgili çalışmalarını yoğunlaştırmış ve yeni bir güvenlik stratejisi oluşturulmuştur. Bu yeni planlamanın oluşturulmasında, kuşkusuz, İngiltere'nin birlikten çıkmaya karar vermesinin (Brexit) de etkisi vardır. Avrupa Birliği'nin mevzubahis resmi raporu, AB'nin, savunmaya en fazla harcama yapan dünyadaki ikinci uluslararası aktör olduğu; fakat hala dünyanın en güçlü ikinci ordusunu yaratmaktan çok uzak olduğu öz eleştirisiyle başlamaktadır. 2008 Çad ve 2011 Libya operasyonları temel alınarak, üye devletlerin bir kısmının, hava muharebeleri için yeterli altyapıya sahip olmadığı, özellikle havadan havaya benzin nakli gibi teknik konularda yetersiz kaldığı belirtilmiştir. Bu öz eleştiriye ilave olarak, askerlerin yetersiz mühimmat ve teknik donanıma sahip olmasına, eğitim ve lojistik konularındaki yetersizliklerine değinilmiştir.

2016'da oluşturulan yeni planlamada, OGSP'nin barış inşası (peace-keeping) ve kriz yönetimi (Crisis management) görevlerinde yeterli olduğu; fakat daha aktif bir atılım gerektiren askeri operasyonlarda yetersiz kaldığı belirtilmiş, bu durumun giderilebilmesi için, OGSP'nin kriz yönetimi konusundaki yetki alanının genişletilmesi gerektiği bildirilmiştir. Aslında burada dolaylı olarak vurgulanmaya çalışılan konu, AB'nin bir barış gücü değil; gerektiğinde kendi bölgesel menfaatlerini ilgilendiren konularda –Kırım meselesi gibi- doğrudan askeri operasyon yapabilecek bir hegemonik güce dönüştürülmesidir. Zaten o belirtilen barış operasyonlarında dahi -Somali, Mali ve Çad görevlerinde olduğu gibi- beklenen operasyonel verimliliği (combat efficiency) göstermekten uzak kaldığı raporda belirtilmiştir. Rapor, Avrupa'nın son yıllarda ciddi bir güvenlik tehdidiyle karşılaşmamış olmasından dolayı, daha çok yumuşak güç politikası benimsediği (insan hakları ve demokrasiyi komşu ülkelere savaştan ihraç etmek); fakat artık yumuşak güçten sert güce (hard power) geçişin zorunlu olduğu vurgusuyla devam etmektedir.

Bu bağlamda, etkili bir Avrupa Birliği ordusu yaratmanın öncelikleri arasında daha geniş bir operasyonel kuvvet oluşturmak, asker sayısını arttırmak ve bu grupları profesyonel bir şekilde muharebe bölükleri halinde örgütlemek sayılmaktadır. Tabii ki bunun üye devletlere yükleyeceği maddi manevi yükün, mümkün olduğunca eşit olarak bölüştürülmesi de belirtilen hususlar arasındadır. Çünkü AB, mevzubahis konularda, kurumsal alt yapısı hala beklenenin altında olduğu için, çoğu zaman NATO'nun çizdiği genel çerçeveye; ya da Ad Hoc prensibine bağlı kalarak operasyon yürütmektedir. Bu yüzden, Brüksel'de daha geniş kapsamlı operasyonel savunma ünitelerinin (operational headquarters) yaratılması, planlama, emir-komuta zinciri ve sivil-asker ilişkilerinin daha kurumsal bir boyuta taşınması gerekmektedir. Doğal olarak, söz konusu yapılanma, AB bütçesinde radikal boyutta değişimlere gidilmesini ve üye devletlerin de bu doğrultuda hatırı sayılır bir yükün altına girmesini gerektirmektedir.

Belirtilen hedefleri yerine getirebilmek için, yine 2016 stratejisine uygun biçimde, öncelikle bir kapasite artırımı programı (European Capability Development Plan) benimsenmiş ve aşamalı bir şekilde uygulanmaya konulacak bir savunma planlaması (A European Semester on Defense Capabilities) belirlenmiştir. Bu programla mühimmat tedariki, araştırma, geliştirme ve kapasite artırımında ortak bir eylem planının geliştirilmesi, bu plana destek olacak ekonomik mekanizmaların yaratılması ve özellikle bir Avrupa Savunma Fonunun oluşturulması planlanmıştır. Bu bağlamda, 2017 yılının sonlarında, 23 üye devletin (sonradan 25'e çıktı) katılımıyla PESCO (Permanent Structured Cooperation) kurulmuştur. PESCO'nun kuruluş amacı, Avrupa'nın savunma ihtiyacını karşılamak üzere 5.8 milyar dolarlık bir fon yaratmak olarak ifade edilmiştir. Bazılarına göre, bu antlaşma, AB ordusu projesinin resmen hayata geçirildiğinin kanıtıdır. PESCO'nun kuruluş amaçları arasında sayılan önemli bir konu da, güçlü bir AB savunma sektörünün kurulması ve birliğin küresel silah pazarında güçlü bir aktör olarak rekabete girebilmesidir. Zira Avrupa savunma sanayiinin gelişmesi, hem birliği NATO'ya bağımlı olmaktan kurtaracak, hem de AB'yi kendi silahını üretip ihraç eden küresel bir aktör haline getirecektir. Görüldüğü gibi, bu hedeflere ulaşmanın en önemli şartı, üye devletlerin kendi ulusal çıkarlarından taviz vermesi; belki de birliğin ortak güvenlik ve menfaatini, ulusal güvenliklerinin üzerine çıkarmasıdır. Çünkü kendi ulusal savunmalarına ayırdıkları paydan önemli bir kesinti yaparak, Avrupa Savunma Fonuna katkıda bulunmaları gerekecektir.

Diğer taraftan, bütün bu sayılanlar bir yana, PESCO antlaşmasının üzerinden 1 yıl geçmiş olmasına rağmen, Maicon'un açıklamalarına üye devletlerin bazılarının şiddetle karşı çıkması, bütün bu hedeflenenlerin hayata geçirilmesinin hiçte kolay olmadığını bir kez daha göstermiştir. Avrupa Birliği, insan hakları, demokrasi, serbest dolaşım gibi oldukça idealist bir takım hedefleri kendi içerisinde uygulamak ve daha sonra dış politikasını da buna göre şekillendirmek söylemiyle kurulmuş bir birliktir. Bu söylenen esaslara uygun bağımsız bir dış politikayı uygulayabilmek için de, mevcut realist düzende, oldukça kuvvetli bir askeri birliğe ihtiyaç olduğu ortadadır. Ne var ki, reel politikanın gerçekleri, bu hedefin gerçekleştirilmesini olanaksız kılmaktadır. İsteyerek veya istemeyerek güçlü küresel aktörler arasında tercih yapmak zorunda kalan birlik, bu tercihini, kendisiyle arasında kültürel ve tarihi yakınlık gördüğü ABD'den yana kullanmaktadır.